

Župnija je nastala v 14.stol. ⁴ot stoji v arhivih lavant škofije (str.122) Vendar je stala tu cerkev že v 13.stol., kajti ko je l.1261 prišla župnija v Škalah pod Gornjegrajske benediktince, so leti našli pri c. sv. Martina že duhovnika. Iz l.1264 je poročilo o vizita ciji gornjegrajskih benediktincev (str.123125) Župnija ni spadala pod Gornji grad, marveč je bila do 17.stol (Hren) pod oglejskim patriarhom. Iz l.1545 je vizitacijsko poročilo o cerkvi (str.127).

Cerkev: je 20 m 86 cm dolga, 5 m 69 cm široka. Ima ladjo z str. kapelo na desni strani in polkrožno zaključen prezbitერიj. Ima 4 oltarje: sv. Martina v prezbitერი, sv. Jožefa na ^{desni} strani (preje sv. Petra in Pavla,) na levi strani sv. Rosalije, v str. kapeli s. Angelorum Custodum. Prezbit. je bil podaljšan in na novo obokan. Ladja, ki je imela prvotno lese strop, ima obok iz novejšee dobe.

Cerkev ima zvonik z tremi zv. novi iz ~~1862~~ 1862: veliki od Konrada Schneiderja v Celju, z letnico 1712. Srednji z gotškim napisom: martinus sacerdos dei cui post apostolos tantem graciam dominus..... ut tre mortuos 1474. Majhni je brez napisa, 224 funtov težak. Njegov zgornji rob je okrašen z dvema vodoravnima linijama ~~xxix~~ med katerimi so bežeče živali kot jeleni, srne itd. Oba zadnja zv. nova so l.1869 poslali v livarno Samassa Ljubljana, da bi jih prelil, veliki pa je bil oddan l.1869 p.c.sv. Andreja v Šaleku.

L.1869 je cerkev dobila iz delavnice Samassa Ljubljana štiri nove zvonove (4642 funtov težke)

Vizitacijska poročila: iz l.1631, 1641, 1674 (str.136)

1736 nov Marijin oltar

1743 restavriran oltar angela varuha.

1826 nov oltar sv. Petra in Pavla.

1827 nove slike križevega pota.

1874 so dvignili cerkveno streho, postavili novo zarkistijo na juž.str. ni prezbitერიja z novim oratorijem. Gl. oltar in dva str. oltarja so na novo

Restavrirali so oltar v kapeli, restavrirali prižnico in krstni kamen. Bivše pokop lišče, kin je stalo na cerkvenem dvorišču, je bilo obdano z obzidjem. Leto so l.1842 odstranili. Na tem pokopa lišču je stala kapela sv. Urbana, ki že dolgo ne stoji več in o kateri poroča vizitacijsko poročilo iz l.1631: In coemeterio sacellum S.Urbani obscurum, altare in eo angustum quare non celebretur. ~~Kapela~~ Mogoče je bila ta kapela prvotno krstna kapela? V njej je bil l.1688 pokopan Friedrich Freiherr von Teuffenbach.

Na novem pokopališču iz l.1842 stoji kapela iz l.1870, katero je postavil graf Lichnowski svoji sestrični Louise de la Fontagne.

Ign.Orožen: Das Dekanat Schallthal, l.1884, str.122-143

Župnijske knjige: krstna knjiga od l.1632, mrliška od l.1668(samo ena stran) ostalo od l.1683, poročna knjiga od l.1671.

Ign.Orožen: Das Dekanat Schallthal, l.1884, str. 293.

Ladja pravokotna, obok banja s sosvodnicami, pilastri ob stenah. Na temenu svoda baročni štukirani okviri, robovi v štuku povdarjeni, v obliki listnega venca. Srednje polje v ladji ima ventilac. odprtino, obdano od 2 vaz s stiliziranimi cvetlicami. Rezburgerij zaključen s 3 stranicami, ki pa so nepravilne, kot v Velenju.

Na sev. strani je prizidana kapela s trilistnim zaključkom, z robovi v štuku povdarjenimi, obokana. V oltarju sv. Franč. Asaverija in Angelja varuha so kipi sv. Urh, neznan sv. Anton, sv. Job, Janez Nep, sv. Gregor. V atiki mrtvi sv. Frančišek Asav. objokovan od angeljev. Glavni kip angelj varih. Zadaaj napis: Auro et coloribus vestita sub M: Michaelae Krellis parrocho et Andrea Nemiz et Martino rohovzhnig judicis anno 1743. Mi Satorij Maler. Presvetla nova polihromacija.

Prižnica istega dela, kot oltar sv. Franč. baročne volute in slike 4 latinskih cerkvenih očetov in odrešenika.

Vel. oltar. novejši, neokusen, lepa slika sv. Martina vršečega čudež, nedomno delo Straussa.

Stele, XXXVIII, 1926, str. 28' - 29'.

(Wöllan) Fara, posvečena sv. Martinu škofu.

Pravilno orientirana cerkev stoji na rahli vzpetini tik nad novim Velenjem v n.v. 424 m. Zaselek se imenuje Konovo.

Viri in literatura: Ign. Orožen: Bistum und Wißese Lavant V. Dekanat Schallthal, Graz 1884.

Cerkev sestavljajo: prizmatičen zvonik z na severu prizidano obsežno vežo, 2 paralelno tekoči ladji, katerih južna, starejša ima na jugu trapezasti prizidek, na vzhodu pa 3/8 zaključeni prezbitერიj, katerega severni del je danes zakrit od novejšega, daljšega, pravokotnega prezbitერიja. Stavba je vseskozi enako visoka. Gradnja stare cerkve je kamenita, nova opečna, vse ometano. Streha je za obe ladji enotna, za prezbitერიja ločena, sedlasta, strešasta, opečna; zvonikova zvonasta, dvakrat čebulasta, pločevinasta.

Zunanjščina: Nova cerkev z vežo vred je nastala l. 1940 -1941 in je bp. Zvonica se trikrat ločno odpira ter je križno obokana. Zvonik opasuje pręstrešen talni zidec, v višini ladaje žlebasti zidec, na vrhu pa profiliran fabion, ki se nad urnimi kazališči polkrožno boči. Na ogalih poživljajo zvonik pilastri, v fasadnem delu 2 pp lini, na vseh 4 straneh pa ppk zvonove line, ki so renesančno razčlenjeje. Stara ladja samo s preprostim venčnim zideem ima nerazčlenjeno podolžnico z 2 pp oknoma in razidanimi lunetama. Kapelasti prizidek in prezbitერიj imata preistrešen talni zidec in preprost venčni zidec. Prezbitერიj ima v podolžnici portal pp, z močno profilirano preklado, ppokno, 2 razidani luneti ter veliko lunetasto okno v zaključni steni.

~~Notranjščina: Ladji sta povezani z 2 lokoma in starimi~~

Notranjščina: Ladji sta povezani z 2 lokoma in starimi zakristijskimi vrati. Nova cerkev ima cementen talnik, raven lesen strop in ~~predaj~~ apsidalni zaključek. Pevska empora počiva na traverzah in je brez vidnih nosilcev. Stara cerkev ima cementen talnik ter pevske empore, počivajočo na 2 slopih in 3 križnih obokih, ki sega ovalno v prostor. Ladjske stene členijo 3 pari polslopov s profiliranimi kapiteli, ki nosijo 2 celi in 2 polovični oprgi ter banjasti obok s 3 pari sosvodnic, katerih robove krasijo štuk, teme pa baročno razgibani medaljoni, katerih srednja napolnjujejo strlizirane vitičaste rože, rastoče iz lončkov. Na komaj zaznavnem slavaloku je viden prebeljeni napis PONOVLJENO 1874. Prezbiterij členita 2 para pilastrov, nosijo banjo s sosvodnicama in osrednjim medaljonom ter 3-strani zaključek. Iz prezbitorija vodijo desna vrata na prosto, leva pa so vodila v staro zakristijo, sedaj pa v novo cerkev.

Oprava: V novi cerkvi je omeniti sliko glavnega oltarja, ki je konveksno-konkavno zaključena ter delana o. pl. Slika je kvaliteno baročno delo, ki predstavlja sv. Martina, ki ozdravlja obsedanca. Komponirana je v križajočih se diagonalah, je barvno sila ter po tehniki in fiziognomiki tipično delo J. A. Straussa.

Prižnica je baročno delo z modernim stopničastim dostopom. 5/8 kancelo poživljajo na ogalih zlomljene, obrnjene volute, okrašene z akantom, vmes pa so v razgibano konturiranih poljih slike Salvatorja mundi in 4 cerkvenih očetov, delane olje na les. Slike so sicer obrtne kvalitete, vendar ansambelsko dobro učinkujejo. Baldahin, katerega ovesuje draperija, krasijo 6 ljubi puttov in BO.

V stari cerkvi je omeniti oltar, katerega tovarijo široka, prizmatična menza, nekoliko širši podstavek s tabernakljem ter skupino 6 svetnikov, v katerih sredini se dviga Lurška MB, ob straneh pa stojijo na stenskih konsolah

plastike Petra in Pavla. Kipi Antona Puščavnika, Urha, Gregorja Velikega, Janeza Nepomuka, Jude Tadeja in Antona Padovanskega, so zbrani iz različnih oltarjev, niso posebne kvalitete in izdelki 1. pol. in srede 18. stol. Na spovednici v južnem ladjinem prizidku stoji skupina Angela Varuha z otrokom, razgibano baročno delo 1. pol. 18. stol. Krstilnik s kamenitim bazenom ima lesen, s pločnenivo obit nastavek, ki kaže na k. 18. stol. Ogtala oprava je bp.

Oprema: V cerkvi in zakristiji s shrambo nad seboj, ^{ki} je ~~je~~ za apsidno novo ~~cerkev~~ cerkve, je bp.

Zvonik: V njem visita 2 železna KID-ova zvonova iz l. 1922.

Podstrešje: Oboki stare cerkve so kameniti, nova ima nekoliko višji lesen strop. Da so ~~ob~~ priliki obokanja stare ~~cerkve~~ ^{ev} dvignili, se vidi na zvoniku, katerega pravokoten izpodžlebljen zidec je deloma na današnjem podstrešju.

Resume: Cerkev se kot capelle omenja l. 1264. in je spadal pod patronat šaleških gospodov. Obstajala pa je kot vikariat za najmanj 40 let prej. Že tedaj je bila osamosvojena nasproti prafari Škale, iz katere se je razvila, vendar je imela do nje nekatere obligacije. V listiniah iz l. 1323 in 1426 se smatra kot popolnoma samostojna. Sedanja stara cerkev z zvonikom vred ja po stilu sodeč iz 1. pol. 16. stol. Imela je obokan prezbiterij in ravno krito ladjo. L. 1631. je imela še stenski tabernakelj ter kristilnik v sredi cerkve, l. 1641. je imela 4 oltarje ter kamenit oltar v zakristiji, l. 1672. je bila prizidana kapela Antona Padovanskega. V 1. pol. 18. stol. so cerkev nekoliko dvignili ter v celoti obokali. Oboki so enaki onim pri filiali MB. L. 1736. je bil postavljen Marijin oltar, l. 1743 oltar Angela Varuha in

1. 1826. oltar Petra in Pavla. L. 1874. je bilo dvignjeno ostrešje, nabavljena ni glavni in 2 stranska oltarja ter ^vprizidana nova sakristija z oratorijem. Ko so l. 1940. prizidali novo cerkev, so podrli Antonovo kapelo in deloma sakristijo ter namestili novo, neposredno za apsido prizidane cerkve.

Okolica: Cerkev je nekoč obdajalo taborno obzidje, od katerega so ohranjeni še ostanki, od kar so l. 1842 predstavili pokopališče na sedanje mesto. Na pokopališču je nekoč stala kapela sv. Urbana, ki se omenja l. 1631. in l. 1688 in je bila temačna, ter verjetno prvotni karnerij. Prvotno župnišče je stalo paralelno s cerkvijo na njeni vzhodni strani. L. 1882. je bil en del župnišča podrt in spremenjen v kaplanijo. Sedanje župnišče je v pritličnem delu iz l. 1810, v etaži pa iz l. 1857. Na današnjem pokopališču stoji neoromanska kapela, katero je l. 1870. postavil grof Lichnowski nad grobom svoje žene ~~g~~ grofice Harnancour.

Konservatorske opombe: Cerkev je v redu vzdrževana.

Ostalo: Vse kapele v Velenju in okolici so bp.

V župnijsko gospodarsko poslopje je vžidan rimski napisni kamen, ki je bil najden l. 1882 in katerega napis se glasi: DIIS MANIBUS. BEABIUS SPERATINUS OBIIT ANNORUM LXX. SPERATUS FILIUS ET CANDIDAE UXORI.

Opombe:

J. Curk: Celjska topografija (Velenje), rkp, str. 30, 30, zapiski 1959.

Župnišče. Smrt sv. Jožefa. Nedvomen stari Strauss. V spodnjm delu v diagonali od leve k desni ležeč sv. Jožef. Za zgglavjem M.B. Levo Kristus, ki ga tiplje za žilo in z desno kaže v nebo. Nad tem v bujni svetlobi angeli. Ozadje delno arhitektura spred sedeči angeljčki.

gorodno s sliko sv. Helene v Slov. Gradcu in z Marijino smrtjo v ?
Slika pl.o. Janez Nep. v ozadju Praga in Vlatava. Zgoraj skupina angelov, s palmp, korarsko kapo. Mogoče tudi stari Strauss. Zelo mu odgovarja skupina 4 figur desno od njega.

Pl.o. slika pred pokrajino, stoječ sv. Vernej, v ozadju mučeništvo. Glava in pokrajina itd govori za Straussa.

Stele, XXIA, 1963, 19'